

DANYS COL·LATERALS DE LA INFORMACIÓ

MAGÍ CAMPS

Als anys seixanta i setanta, quan la política estava prohibida, la crònica social, i en especial la crònica negra, ocupava una bona part de l'espai informatiu. Hi havia fins i tot una revista dedicada en exclusiva a aquest àmbit, *El Caso*, amb un subtítol ben explícit: *Semanario de Sucesos*. Les pàgines s'omplien de «crims passionals» i d'altres desgràcies sensacionalistes, notícies que avui es continuen produint, però que, per sort, la majoria dels mitjans les tracten d'una manera menys groga que aleshores.

Observeu que he fet servir l'expressió *crims passionals*, una etiqueta que ha anat desapareixent a poc a poc dels mitjans de comunicació. Fa tres o quatre decennis, era molt popular la cançó del mexicà Roberto Cantoral *El preso número 9*, que explicava la història d'un paio que havia mort la dona i el seu millor amic perquè «li havien estat deslleials». El pres es confessava a la cel·la abans de ser executat i es refermava en el seu acte: «*Y si vuelvo a nacer, yo los vuelvo a matar*». Fins i tot Joan Baez la cantava compungida. Us imagineu avui una cançó amb aquests arguments? Per sort la societat avança i es replanteja moltes coses que fa només uns anys ens semblaven normals.

Avui parlem de «crims masculistes», de «violència de gènere», de «violència contra les dones», dels «assassinats de dones», fins i tot s'ha encunyat el terme «femicidi», referit a les morts de dones només pel fet de ser dones. El «crim passional» ha estat erradicat del llenguatge periodístic per una raó ben senzilla: la mateixa etiqueta justificava

l'assassinat. Ho podríem resumir en aquella frase malauradament cèlebre: «La vaig matar perquè era meva». Si algú parla d'un «crim passional» està assumint el paper de l'assassí i posant-se en el seu lloc: la passió l'ha fet embogir i no ho ha pogut evitar. I això, avui, la nostra societat ja no ho tolera. Com a mínim, en aquest sentit hem fet un pas endavant.

El llenguatge no és innocent i el periodisme no pot caure en aquests paranys, que no fan altra cosa que justificar les actituds masculistes i limiten la llibertat de la dona als ulls de l'home. La informació que ofereixen els mitjans de comunicació és difícil que sigui objectiva al cent per cent (sempre s'opina), però sí que ha d'intentar acostar-se al màxim a la veritat. Perquè la història l'escriuen els poderosos, els que tenen la paella pel mànec, i el periodisme ha de prendre la distància necessària per no esdevenir còmplice i servidor del poder.

Vull referir aquí tres casos en què alguns mitjans de comunicació han perdut una oportunitat d'or, no de reescriure la història, però sí de no tergiversar-la i oferir-la amb més matisos als seus destinataris: els lectors, els oients, els telespectadors.

ARDOR GUERRER

El primer cas és el del llenguatge bèl·lic, que trobem farcit d'eufemismes per justificar tot el que resulta injustificable. Avui, els Estats Units tallen el bacallà. Amb la caiguda del mur de

Berlín es va acabar la guerra freda clàssica i ara Rússia intenta recuperar el seu paper en el tauler d'escacs del món. Però durant tots aquests anys, allò que podríem considerar com el nou període d'entreguerres (fredes), l'únic rei global han estat els Estats Units. «El gendarme del món», en diuen alguns mitjans de comunicació, delerosos de posar etiquetes a tot.

Doncs bé, una de les primeres víctimes d'aquest període supremacista nord-americà ha estat, també, el llenguatge. D'entrada, es tracta de plantejar la guerra com un joc, en què els bons guanyen i els dolents perden. Ara els dolents ja no són els països de l'Est, ara ho són els països musulmans. És una partida d'escacs entre Déu i Al·là. Fixeu-vos que jo mateix he fet servir aquesta metàfora del tauler, però és una figura falsa. No estem parlant d'una guerra entre dos contrincants equilibrats, en què tots dos tenen les mateixes oportunitats. La metàfora dels escacs, doncs, pot ser molt elegant, fins i tot amb un toc intel·lectual, però és fallida perquè és innocent. Del que es tracta és molt més d'un videojoc, en què qui té el comandament té les armes més poderoses.

El 1989 cau el Mur i al cap de mig any a Saddam Hussein no se li acut res més que envair Kuwait. Així com Ronald Reagan ha passat a la història com el president de la distensió entre els dos blocs, el seu successor, George Bush, hi ha passat per haver encapçalat la primera guerra del Golf. Després de Bush arriba Bill Clinton, i al cap de vuit anys torna Bush amb la segona guerra del Golf, però ara encarnat en el seu fill, George W. Bush. ¿Recordeu el personatge fent broma buscant les armes de destrucció massiva sota la taula del despatx oval? ¿O el president Aznar («*She is my friend*») amb els peus damunt la taula al ranxo de Texas? Són episodis gloriosos de la nostra història recent, que demostren les cotes on pot arribar l'estupidesa humana. I seguim sumant.

Als anys noranta, entre el pare i el fill, es van encunyar unes expressions que han fet fortuna. Es tracta d'eufemismes bèl·lics, per evitar de dir les

coses pel seu nom, per treure ferro a situacions difícils d'explicar, per maquillar desastres que no tenen nom. Em refereixo als «danys col·laterals» o al «foc amic», que diuen els portaveus militars. El funcionament és molt fàcil. Si un bombarder llança una bomba contra una caserna militar i, de retruc, es carrega l'escola que hi ha al costat, la gent del carrer direm que ha estat un error enorme, un desastre espantós o, fins i tot, una gran tragèdia. En canvi, el cap de comunicació del Pentàgon parlarà de *danys col·laterals* i es quedarà ben tranquil.

L'altre cas que apuntava és el del *foc amic*: quan, en una batalla, uns soldats són ferits o morts per error per una bomba o una càrrega de metralladora activades per soldats del mateix exèrcit, també podem parlar d'un error enorme, d'una gran desgràcia o, fins i tot, d'una gran tragèdia. Això és el que pensàvem la majoria dels mortals: quina dissort, anar a la guerra i acabar mort per un error dels teus companys, els soldats de les teves files. Però els caps militars ho tenen molt clar i és molt millor maquillar-ho amb el «foc amic», eufemisme que voreja el cinisme en l'ús de l'adjectiu 'amic'. Com pot ser amiga una bala vingui d'on vingui?

PRENDRE PARTIT

En el conflicte d'Israel amb Síria, els primers van ocupar una zona fronterera i la van anomenar *franja de seguretat*. Era per establir una mena de zona neutral, però a compte de la terra dels sirians, esclar. Mentre que per a Síria això era un «territori ocupat», els israelians l'anomenaven «franja de seguretat». Els periodistes han de ser especialment curiosos si volen complir amb el primer precepte de la seva professió: l'objectivitat. Per tant, si s'informa des del punt de vista sirià, cal parlar de «franja ocupada», si es parla des del punt de vista israelià, llavors sí que es pot fer servir l'etiqueta «franja de seguretat», però si el periodista vol ser

objectiu i no prendre partit per cap dels dos països, haurà de parlar de «zona fronterera» o bé fer servir l'expressió «*franja de seguretat*» en cursiva.

És el mateix que passava en temps d'ETA, quan ens vam acostumar a sentir parlar de *lluita armada* i d'*impost revolucionari*, que era la terminologia que emprava la banda terrorista, en lloc de les expressions precises «terrorisme» i «extorsió als empresaris». Quan els mitjans repeteixen el llenguatge dels protagonistes de la informació, deixen de fer la seva feina crítica, deixen de fer de filtre entre les fonts i els receptors, i es converteixen en simples portaveus de la banda terrorista.

Una de les anècdotes més curioses amb què m'he topat al llarg de la meua vida professional als mitjans de comunicació va ser la d'una corresponsal de guerra que, quan parlava de l'exèrcit espanyol en la missió de la guerra de l'Iraq, a les cròniques no parlava dels avenços de «les tropes espanyoles» o de «la missió militar espanyola», sinó que s'hi referia amb el sintagma «les nostres tropes», com si ella fos la generala que les comandava: «Aquesta nit les nostres tropes han ocupat punts estratègics dels afores de la ciutat de Najaf», va arribar a escriure.

JUSTIFICAR L'ACCIÓ TERRORISTA

Al principi em referia al «crim passional» i avui també tenim el problema amb les etiquetes que es fan servir en les guerres de religió, resultat de les diferències entre la cultura occidental i la cultura àrab. El problema ve quan un terrorista es fa esclatar enmig d'un basar i mata vint persones més, i el periodista diu que «s'ha immolat». Com amb el «crim passional», l'ús del verb *immolar-se* està justificant l'acció del terrorista suïcida. Aquest verb, sinònim de sacrificar-se, el diccionari de l'IEC el defineix així: «Donar la vida, els béns, etcètera, en profit d'algú o d'alguna cosa». En profit de qui ha donat la vida aquest terrorista? L'ús d'aquest verb només es pot entendre des del punt

de vista del fanatisme religiós, en què l'assassinat dels infidels justifica la pròpia mort, que tindrà una recompensa en aquell més-enllà hipotètic que li prometen els seus líders religiosos. Parlem, doncs, de terroristes suïcides que es fan esclatar per causar com més morts millor, i deixem-nos estar de rituals religiosos.

L'informador ha de defugir la terminologia dels terroristes si vol fer bé la seva feina. És un dels grans errors del periodisme actual: copiar sistemàticament el llenguatge de les fonts d'informació i reproduir-lo com un tornaveu, sense matisos, sense filtres, sense reflexió, sense anàlisi. Aquí he exposat uns casos concrets, però n'hi ha molts més. En l'àmbit econòmic i empresarial, per exemple, quan parlen de «reestructuració de plantilla», mai suposa contractar més gent, sinó reduir jornades laborals i llocs de treball. El periodista, doncs, farà bé de parlar de «reducció de plantilla» i deixar-se d'eufemismes que l'única cosa que fan és amagar la realitat i reproduir el llenguatge dels que remenen les cireres.

Cal que el periodisme recuperi la seva funció informativa i analítica de la realitat, i deixi de fer-li la gara-gara al poder. Prou pressions reben els mitjans de comunicació per part dels cercles polítics i econòmics, com perquè el periodista perdi els papers en les coses que té més a l'abast. Quan aconseguim evitar aquests danys col·laterals del llenguatge, haurem fet un pas important per tenir una premsa més lliure i, també, una societat més lliure.

MAGÍ CAMPS MARTÍN (Barcelona, 1961) és filòleg i periodista. Treballa a *La Vanguardia* com a redactor en cap d'edició i responsable lingüístic del diari. Des del desembre de 2017, és membre de la secció filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.